

Vesna Goldsvorti
U SUTERENU
BUS HAUSA

Vesna Goldsvorti

U SUTERENU BUS HAUSA

Ovaj tekst Vesne Goldsvorti deo je jednog poglavlja autobiografske knjige *Černobiljske jagode* (Geopoetika, 2005), svedočenja o ličnoj hrabrosti, kao i o životu između dve kulture, možda je bolje reći o spajanju dve kulture.

Knjižicama koje objavljujemo u ediciji **Mala kutija** želimo da srednjoškolcima i njihovim profesorima ukažemo na pisce čije je delo vredno i zanimljivo, a često nije dostupno ni u školama ni u knjižarama. Verujemo da je važno da se knjige ovih pisaca čitaju. Svaki autor u svojoj knjizi ugosti drugog pisca, tako da ćete umesto pet, dobiti deset preporuka za čitanje.

Vesna Goldsvorti u goste je pozvala pesnika Ota Horvata. Deo pesme „Glasovi (Canti)“ preuzet je iz knjige *Putovati u Olmo* (Povelja, Kraljevo, 2008).

Ako želite da svoje utiske o pročitanim knjigama podelite sa drugima, javite se na **mala.kutija@hotmail.com**

Verujemo da će vaši stavovi i preporuke ovakve knjige dovesti u knjižare.

Čeznja za zavičajem, rat i radio

Jedna od igara koje smo sestra i ja volele da igramo kad smo bile deca zvala se „televizija”. Stavile bismo dve stolice jednu kraj druge za trpezarijski sto, sedele uspravljenih leđa, blaženo se smeškajući prema zamišljenim kamerama i šušajući praznim listovima hartije s kojih smo „čitale” vesti. Imale smo svoja umetnička imena — *noms de plume*, ili tačnije, *noms de microphone*. „Poštovani gledaoci, dobro večer”, počela bi moja sestra standardnom uvodnom frazom beogradskih vesti. „Drug Tito je danas posetio jednu fabriku. Nataša, preuzmi.” „Hvala, Klementina”, rekla bih, pažljivo izgovarajući svaki slog. Usne su mi bile boje ljubičice. Pre emitovanja vesti, „išle smo u studio za šminkanje”: kao male smo jedna drugu šminkale, ali onda je, zbog različitih pristupa estetici, svaka počela sama da se šminka. Otac je u garaži

držao zalihu drvenih bojica staromodnog tipa, crvenih s jedne strane i plavih s druge, takozvanih mastiljavih olovki koje je trebalo liznuti da bi pisale. Drvene bojice su bile dobre alatke za šminkanje: plave za kapke, crvene za obraze, sloj crvenih i sloj plavih za usne i, tek povremeno, mirisni oblak maminog pudera za lice kao završni potez. Moja sestra je volela lažne mladeže. Mrzela sam to što je ponekad, dok je čitala vesti, izgledala kao portabl verzija Madam de Pompadur, ali onda nisam bila u položaju da biram kolege spikere. Sestra je bila jedini kandidat. Dok bi ona tako veselo nastavljala sa svojim vestima, rastuće neprijateljstvo postajalo je očigledno u mojim vestima, koje sam sve više čitala stisnutih zuba.

U ono vreme spikeri na beogradskoj televiziji zapravo nisu bili novinari. To su obično bili otmeni ljudi i žene sa zvučnim, školovanim glasom, odabrani kako zbog političke podobnosti, tako i zbog dostojanstvenog držanja i lepog čitanja. Vesti su bile statične,

i odvijale su se prema strogom redosledu. Ma šta da se dešavalo u svetu, prvo su dolazile aktivnosti druga Tita. Vesti iz inostranstva mogle su da budu turobne koliko god hoćete, ali su vesti iz zemlje uglavnom bile vedre i pozitivne. Sportska dostignuća sledila su za vestima o ostvarivanju i prevazilaženju proizvodnih kvota i o izvoznim uspesima jugoslovenske industrije. Zadovoljni turisti iz celog sveta posećivali su našu obalu, a jugoslovenski automobili jurili su ulicama stranih prestonica.

Bilo je lako praviti ubedljive imitacije takvih dnevnih litanija uspeha, ali je zato naša igra emitovanja vesti bila puna ponavljanja. Sestri i meni su očajnicki trebali uzbuđenje i nesreće. Povremeno bismo pokušale da intervjuišemo baku za naš program jer smo osećale da njena priča ima potencijala, ali je ona stalno odbijala naše ponude. Nikada nije verovala ničem što se objavi u vestima, čak ni vremenskoj prognozi, i bila je ravnodušna prema ideji medijske slave. Osim toga, obično se raspiti-

vala o nacionalnosti svakoga ko bi se pojavio na televiziji, i – ukoliko bi to bio Crnogorac ili Crnogorka – rekla bi nešto kao: „Znala sam. Od nas nema mnogo zgodnijih i pametnijih ljudi.” Samo smo zbog nje primetile da Crna Gora, s brojem stanovnika ne mnogo većim od neke male britanske grofovije, proizvodi neproporcionalan broj govornika svih vrsta. To je možda imalo neke veze s njenim lepim ali goletnim pejzažom: nije imalo mnogo svrhe ostajati kod kuće.

Baka je volela programe iz poljoprivrede, boks i crnogorsko oro – koje je i samo bilo ubedljiva imitacija ratovanja. To je bilo to što se tiče televizije. Ostala bi budna do kasno u noć gledajući međunarodne šampionate u boksu i uvek bi svoje favorite birala prema njihovoj veri. Kad su pravoslavci pobeđivali, bila je srećna; na nesreću, u svetu boksa to se nije često događalo. Majka je bila očajna. Kako je jedna naizgled slatka starica mogla toliko da voli divljačku zabavu, a istovremeno da veselo čavrlja tokom celog novogodišnjeg

koncerta iz Beča, koji je bio majčin omiljeni TV program? Što se majke ticalo, bakinu crnogorsku krv trebalo je kriviti za ekscese nedostojne jedne dame.

O onim retkim prilikama kad bi nam se kuća napunila crnogorskim rođacima s kojima je baka još govorila, a galama od njihovih svađa postala nesnosna, majka bi mi dala znak da dođem u kuhinju da joj pomognem da poreda tanjire za meze. Zatvorivši vrata za sobom, rezignirano bi uzdahnula. Nikada nije mogla da prihvati činjenicu da je svađanje jednostavno njihov način opštenja. Kad su hteli, znali su da budu tihi. Nije bilo retko da bliski rođaci koji žive pod istim krovom i po deset godina međusobno nisu ni reč progovorili zbog nekog spora čije je poreklo davno zaboravljeno.

Majku je naročito ljutio način na koji je baka delila ljude na prijatelje i neprijatelje zavisno od vere, ili tačnije, zavisno od toga kako je

ona shvatala njihovu veroispovest. Ako biste verovali baki, cela Azija i Afrika bile su „turske“, a veći deo ostatka sveta činili su katolici, a mi nikada nismo bile sigurne šta je po njoj gore. Jevreji, koje je zvala Čifuti, bili su sjajni, i zato što su i dalje pružali otpor „Turcima“ i zato što je komunistička Jugoslavija bila neprijateljski raspoložena prema Izraelu (a sve što je to društvo opanjkavalo bilo je *ipso facto* fantastično), ali niste mogli a da ne pomislite da je to bilo tako zato što ona nikada nije upoznala nijednog Jevrejina, bilo iz Izraela ili sa druge strane. Jedno je bilo sigurno: mi pravoslavci morali smo da se držimo jedni drugih! To, međutim, nije značilo da ona nije imala predrasuda o Rumunima, Bugarima, Grcima ili, posebno, o njenim sunarodnicima Srbima. Dok su Srbi gorštaci uglavnom bili OK, ravničari su bili gomila lopova svi do jednog. Kako je sve to nerviralo majku! Ona je bila previše uljudna da bi se raspravljala, ali bi se okrenula prema baki i rekla: „Mama, kako možete“ staloženim, ravnomernim tonom. Za

trideset godina koliko su živele zajedno, majka je zadržala formalno vi kad bi se obraćala svekrvi, dok je baka bila na prisnom ti sa svima, pa i sa Bogom, s kojim se svađala neprestano i glasno kao da je i on Crnogorac. „Zašto mi to ne učiniš, Bože?” molila je, izgovarajući reč Bog kao da je to nečije vlastito ime. „Jesam li se ikada kamenom na tebe bacala?” Sestra ili ja bismo podigle stisnutu pesničicu — zamišljeni mikrofon — prema majčnim usnama, osećajući da ona sprema izjavu za naše vesti: „Nikada, apsolutno nikada, ne treba ljude da ocenjujete na osnovu veroispovesti”, rekla bi majka, uverivši se da baka može da čuje, spremno navodeći primere divnih prijatelja koji su bili ili katolici ili muslimani. Starija žena bi slegnula ramenima i čekala nokaut.

Dok je duga agonija raspada Jugoslavije hvatala zamah, 1992. postala sam kraljica noćne smene Svetske službe Bi-Bi-Sija. I dalje sam se igrala novinarstva, dok je moja mlađa sestra postala vest. Radila je za beogradski ogranak

jedne britanske dobrotvorne organizacije, u čije se ime izlagala riziku na rubovima balkanskih bojišta, gde se borila da decu nađenu samu u skloništima i sirotištima spoji s porodicama prognanim širom kontinenta, od Laponije do Anadolije. Zbog rata, dečji domovi bili su puni dece koja nisu zapravo znala da li još imaju roditelje ili ne. Moja sestra je majka dvoje dece, i srce joj se slamalo svakog dana. Pokazala mi je autoportret koji je nacrtao jedan njen šticećenik, nezgrapnu skicu sedmogodišnjaka koja prikazuje dečaka kako šutira fudbalsku loptu. Noga koja je bila uperena prema lopti bila je kratka, tanka linija iscrtana olovkom. „Nezavršen crtez?” pitala sam. „Nagazna mina”, odgovorila je moja sestra. „Hvala“, stajalo je u potpisu, ispisano drhtavim dečjim rukopisom.

*

Baš kad će izbiti četiri sata ujutru, bacam pogled kroz prozor moje kancelarije u zgradi Bi-Bi-Sija prema nebu boje mastila koje se naziralo iza mreže za golubove. To je najo-

pasniji trenutak za radnike u noćnoj smeni: kamioni se zaleću u bandere, ruke klizaju pod mehanizovana sečiva, bolnički pacijenti umiru, sirene dugo i postojano zavijaju. Najgore što ja mogu da uradim je da od umora nešto zabrijam za vreme vesti u pet: navedem pogrešno vreme, pogrešan datum, netačnu temperaturu. U retkim trenucima panike, kad izgleda da nijedna traka nije na svom mestu i kad su telefonske veze s izveštačima u udaljenim balkanskim dolinama uporno mrtve, u glavi mi dolazi do kratkog spoja i počinjem da se slušaocima izvinjavam na engleskom. Žice se mešaju i varniče, proizvodeći milisekundu praznog hoda kada ja zaustim da kažem sorry umesto izvinite. Proizvodim tek jedva čujno šištanje, koje trgne menadžera studija na drugom kraju debele staklene pregrade, pre nego što sam ja shvatila svoju grešku i svoj umorni um privolela da ponovo misli na srpskom. Čim opet potekne postojani, nerazumljivi slovenski govor, menadžer studija se ponovo zavaljuje u svoju fotelju. Televizor nad

njegovom glavom emituje neme eksplozije i sudare vozova u usporenom snimku. Nastojim da ne gledam na berzanski indeks u dnu ekrana, iz straha da ću opet početi da govorim na engleskom. Srpski — jezik vesti koje čitam svake noći iz suterena Bus Hausa, zdanja Svetske službe Bi-Bi-Sija izgrađenog u stilu art deko, u srcu Londona — moj je maternji jezik, ali je engleski sada i više i mnogo manje od toga. To je moj jezik po difoltu, kôd na kojem se nude izvinjenja. Napisala sam milione reči, vodila ljubav na hiljade puta, bolovala, sanjala i molila se na engleskom. Pripremala sam nebrojena jela koristeći trave i začine čija imena ne postoje ni na jednom drugom jeziku u mom umu, i pri svemu tome radila kao spiker na jeziku koji sam po sebi postaje neobično arhaičan: književnom srpskohrvatskom, kojim govore beogradske obrazovane klase, jeziku koji i jeste i nije moj jezik. Moj „pravi“ srpski ima duge, otvorene akcente što odzvanjaju u glasovima dece koja se igraju loptom na ulicama beogradskih prigradskih naselja. Zači-

njen je iskvaranim engleskim slengom, kojim je moja generacija zamenila bakino nemačko *hoch* i mamino francusko *comme il faut*: onim „hepi“ koje i znači i ne znači „srećan“, onim „fensi“ koje znači pretenciozan pre nego samo „otmen“, onim „OK“ koje i jeste i nije da. Obično se izgovara onim ravnodušnim, poluironičnim glasom koji sve što kažete izvrće u suprotno: vokalnim ekvivalentom masonskog rukovanja. Tokom godina provedenih u Engleskoj, izgubila sam ne samo reči već i prateće gestove – sleganje ramenima za „Šta se tu može?“, pućenje usta za naglašavanje, odmahivanje rukom za one kojima nema pomoći. Kad i činim te gestove, čini mi se kao da pokreti pripadaju nekom drugom.

*

Bugari odmahnu glavom u znak potvrđivanja, a klimaju kad nešto poriču: značenje pokreta glave upravo je suprotno onom zapadnije u Evropi. Pamtim leto u Bugarskoj 1984. – ono leto kad sam srela Sajmona – kao leto kad sam se smejala govoreći ne i žustro klimajući

glavom, i govorila da tresući glavom kao u neverici. Premda je njegov bugarski bio mnogo bolji od mog, moj budući muž mudro se držao svoje engleske gestikulacije. To je u napredovanju naše veze pružilo bezbrojne mogućnosti pogrešnog tumačenja. Nije, međutim, došlo ni do kakvog nesporazuma, jer jedva da je i bilo potrebe da razgovaramo kad se radilo o važnim stvarima. Reči su, na kraju krajeva, samo mali deo znanja nekog jezika. Fond reči koje sam znala na engleskom bio je prilično velik kad sam se 1986. nastanila u Britaniji. Moji su roditelji tokom godina potrošili čitavo bogatstvo na časove engleskog za svoje ćerke, a ta im je investicija na kraju obe oduzela. Preostalo mi je da naučim komunikacioni kôd engleskog jezika: kako da razlikujem komplimente od spuštanja i učtivosti od pravih poziva; kako da znam kada mogu slobodno da se smejem, a kada je smeh izraz lošeg ukusa. Tokom godina, naučila sam i kako svoj govor da naglašavam onim naročitim engleskim osmesima koji na jedan tren obasjaju lice, a

zatim iščeznu isto onako brzo kako su se i pojavili. Moj maternji jezik je u međuvremenu ostao čvrsto zatvoren u srpsko-hrvatskoj vremenskoj kapsuli iz sredine osamdesetih, kao jezik koji zvanično više i ne postoji.

*

Htela sam da pamtim svaku reč na srpskom i stalno učim nove. Imala sam potrebu da pišem i čitam na oba jezika, i da mislim na oba, svakog dana, kako ne bih zaboravila nijanse razlika između reči koje su prividno značile istu stvar. Tako se prvobitno i rodila zamisao da radim za Svetsku službu Bi-Bi-Sija. U Londonu je bilo malo Srba koji su imali i iskustvo rada na radiju i potrebne radne dozvole da bi bili u poziciji da prihvate niz radnih ugovora na određeno vreme, koji su korporaciji, zahvaljujući svežeotkrivenom tačerizmu, tako prirasli za srce. Bi-Bi-Si je čuvao mogućnost da me se otarasi kad mu se prohte, a ja sam imala tu prednost što sam se osećala kao član kluba iako tu stvarno nisam pripadala. Za Svetsku službu sam, s pauzama, radila nekih

sedam godina: duže, ustvari, nego što sam ikada bilo gde drugo radila. To nešto govori o inadžijskom duhu – to što sam bila najspremnija da budem verna onima koji su mi pred očima stalno mahali klauzulom o izvlačenju od obaveze. Služba na srpskom jeziku širila se u direktnoj srazmeri sa sirenjem balkanskih sukoba devedesetih godina. Za ratom u Sloveniji 1991. – „gotov-dok-ste-trepnuli“ – usledili su duži i daleko krvaviji sukobi u Hrvatskoj i Bosni, dok su nemiri na Kosovu i u Makedoniji tiho ali uporno ključali u pozadini, čekajući svoj red da eksplodiraju. Svakog dana u britanskoj štampi pojavljivale su se detaljne mape moje jugoslovenske domovine u iščezavanju. Bi-Bi-Siju su više nego ikad pre bili potrebni srpski glasovi poput mog. Verovanje koje je očigledno ležalo u osnovi širenja programa na srpskom — da će se „običan“ narod, koji su grozne vođe zavele na pogrešan put, popraviti čim dobije pravu informaciju – činilo mi se malčice previše oslonjeno na uverenje o suštinskoj dobroti ljudske vrste, ali šta kog

đavola. Neko je morao da se bori s vetrenjačama, a za taj zadatak nisam bila ništa gora od drugih. Pre nego što sam počula da radim za Bi-Bi-Si, imala sam prilično nejasnu predstavu o njihovoj produkciji za jugoslovensku publiku. Dok sam još živela u Beogradu, ponekad sam slušala njihove kratkotalasne programe na frekvencijama koje su pucketale od statike celog evropskog kontinenta samo zato da bih poboljšala svoj engleski. Ubrzo pošto sam počela da radim za njih, služba na srpsko-hrvatskom se raspala, iako su Srbi, Hrvati, Slovenci i Makedonci ostali labavo povezani kao Južnoslovenska služba, sablasni ostatak pokojne države. Spikeri iz bivše srpsko-hrvatske službe sada su odlazili bilo u srpsku, bilo u hrvatsku prostoriju, već prema izgovoru. Tako je Srpkinja iz Zagreba ostala u hrvatskoj službi, a Makedonac koji je govorio s beogradskim naglaskom nastavio je da radi u srpskom odeljenju. Nije bilo programa na bosanskom i pokazalo se da nijedan musliman nikad nije bio tu zaposlen, pa smo se između sebe pode-

lili na bosanske Srbe i Hrvate. Niko se nije žalio. Pod budnim okom naših britanskih šefova, išli smo napred i množili naše programe, sve dok su ratovi trajali. Čim bi neka od zemalja postigla mir i stabilnost, budžet bi bio srezan. Niko nije mogao da kaže da to nije pravedno: istina nije jeftina, na kraju krajeva. Ako sami možete da platite za nju, onda valja da budete spremni da to i učinite.

*

Nastavila sam da s engleskog na srpski prevodim vesti o ratu na Balkanu i priče o britanskom životu, na radost mog svekra, kome je godilo da je žena njegovog sina sada zaista glas slobode i imperije na Balkanu, i na radost moje majke, koja je ostala jedan od najvernijih slušalaca u dalekom Beogradu. Što se nje ticalo, ponovo sam bila na putu ka medijskoj slavi. Radio je bio dobar, televizija bi bila još bolja. Odred srpskih tetaka, baba-tetaka i rođaka kao prikovan je slušao svaki moj radio-nastup i znao je – da najmanjim drhtajima u mom glasu – da li sam umorna, nesrećna ili

prehlađena. Svaku su emisiju analizirale svim veštinama visokoobučenih oficira britanske prislušne službe u Čeltnamu, obraćajući malo ili nimalo pažnje na sadržaj mojih vesti, koje su postajale sve depresivnije kako se rat neminovno bližio njihovim kućnim vratima. Čak je i moj mali sestrić snimio jedan od mojih programa i neobavezno ga puštao na svom kasetofonu-igrački, uzvikujući: „Tetka je na radiju!“ Pre nego što je ukapirala njegove ludorije, moja majka bi prekidala šta god da je radila i trčala do najbližeg radija. Dok sam radila u Bi-Bi-Siju, svi radio-aparati u našoj kući i Beogradu bili su podešeni na Svetsku službu. Moja porodična publika bila je razočarana kad sam se dobrovoljno prijavila za beskrajni niz noćnih smena. Teško da je to bio pravi potez za napredovanje u karijeri: čitanje uspavanki balkanskim insomničarima. Ostajanje budnom po celu noć nije dobro za moje zdravlje, ubeđivali su me, odbijajući da poveruju da sam uživala u noćnoj smeni, kad sam nekih dvanaest sati mogla da budem

sama. Sve radio-igračke o kojima smo sestra i ja nekada sanjale sada su bile moje i samo moje: bezbrojni navoji smeđe, žute i crveno-bele trake, oštri žileti za isecanje neželjenih delova mojih snimaka, kompjuteri što bruje odjecima izmučenog spoljnog sveta, i hladni, prazni studiji sa zvučnom izolacijom iza čijih bi jastučasto obloženih vrata sama sa sobom govorila i pevala da ostanem budna. Nisam izbegavala svoje kolege. Oni su bili vesela, uglavnom simpatična skupina ljudi koji su ono najbolje iz moje domovine doneli pravo u srce Londona. Ipak, kad mi niko nije govorio šta treba da radim, radila sam mnogo brže. Šetala sam hodnicima Bus Hausa čiji je splet podsećao na pećinski lavirint, kraj ljudi koji su uvek nekuda žurili noseći pregršt snimljenih traka, a onda duž redova mračnih soba u koje su raznosiči ubacivali primerke jutarnjih novina uz potmulu tresak, aktivirajući niz svetiljki na automatsko upravljanje. S vremena na vreme išla bih u biblioteku u suterenu da na petnaestak minuta čitam poeziju. Rime

su odzvanjale u mojoj pospanoj glavi dok se pripremala za užase s balkanskih bojišta u prvim jutarnjim programima. Svaka se reč i svaka slika činila čudnom. Čitala bih Odnovu „Noćnu poštu“ i mislila ne o hiljadama ljudi koji su svuda oko mene na ovom ostrvu spavali, već o kolonama oklopnih vozila koja su se spremala da jurnu na bosanska sela dok su naredbe prosleđivane niz komandnu liniju, kao nevidljivi paketi smrti, spremni za isporuku. Između pola jedan i tri, odremala bih u spavaonici, smeštenoj u drugom podzemnom lavirintu Bus Hausa. Kreveti su jedan od drugog bili odvojeni zavesama, kao na bolničkom odeljenju. Uvek ste mogli da čujete noćno mrmljanje uspavanih spikera. Prosta siva ćebad podsećala su me na vojne bivake. Tačno u tri sata, uniformisani službenik obezbeđenja bi došao da me probudi u lice mi uperivši malu baterijsku lampu, pazeći da ne uznemiri spavače oko mene. Lebdela bih između jave i sna čekajući na buđenje baterijskom lampom, dok su me uzdasi, hrkanje i tiho šuštanje po-

steljine zapljuskivali kao talasi. U isto vreme, širom zemlje koju sam i dalje nazivala svojom domovinom, nevini ljudi grčili su se u tami, plašeci se jutra. U Bi-Bi-Siju uvek mi se činilo da sam njihovom bolu mnogo bliža nego bilo gde drugo u Londonu, tako blizu, u stvari, da sam ga osećala sve vreme. Radio talasi koji su nosili moj glas kanalisali su patnju i spolja i unutra. Bila sam svoj najverniji slušalac, talac priča o smrti povodom koje ništa nisam mogla da uradim, osim da izveštavam.

*

Kad bih osetila da više ne mogu da se borim sa snom, često bih izašla na ulicu u london-sku noć. Sveže oprane i prazne, ulice su meni pripadale. Dok god sam izgledala kao da znam kuda ću, niko me nije gnjavio. U stvari – pre nego što me je rak privremeno zbunio – uvek sam znala kuda idem, pa nikada nisam imala nikakvih problema. Žustro sam hodala oko Bus Hausa, koji je stajao na noćnoj straži, između zgrada Visokih komisija Indije i Australije, kao zaboravljeni vojnik Komonvelta. Bela

zastava korporacije, na kojoj je stajao moto „Narod će mir zboriti s narodom“, lepršala je na noćnom vetru, šibajući metalnu šipku koja je prazno odjekivala. Na Kingsveju, beskućnici su u ulazima poslovnih zgrada spavali u kartonskim kutijama, često u parovima, stopalo uz stopalo ili bok uz bok. „Hej, ljubavi“, doviknuo je muški irski glas iz vreće za spavanje sa cvetnim dezenom na prostirci od uredno poređanih novina. „Ne mogu da spavam. A ti?“ „Ne mogu ni ja“, odgovorila sam. U tišini noći, moj je glas zbog nekog razloga zvučao mnogo više stran. „Odakle si?“ nastavio je čovek. „Iz Rusije“, rekla sam iznenada zatečena, shvativši da se pretvaram da sam Ruskinja kako ne bih morala da pričam o ratu u Jugoslaviji. Očito sam mislila da, ukoliko mu se pruži prilika, čak i beskućnik može da pita: „Šta se do đavola događa tamo dole?“ „Drugarica Ruski“, nasmejao se čovek i navukao vreću za spavanje preko ramena. „Rusija je gotova, zar ne?“ „Gotova? Možda“, odgovorila sam i odšetala natrag prema reci, nevidljivoj ali implicitnoj

iza tamnih zdanja i nagnutih ulica što se naglo završavaju. Ipak sam bila u pravu u pogledu njegovog interesovanja za politiku. Zurila sam u crkvicu St. Meri le Strand koja je stajala na betonskom ostrvu usred napuštene ulice kao plastični brodić-igračka na dnu prazne kade. Sa obe strane treperili su semafori. Čak i u tri izjutra, zgrada Kings Koledža, blok neumoljivog sivog betona, bacala je turobnu senku preko ulice. Duž uzastopnih spratova zgrade koledža, kancelarije su se redale kao otvori na golubarniku za bića ljudskih proporcija. Iznenada sam poželela da pobegnem nazad na neko takvo mesto, prosto da se opet osećam sigurnom među knjigama. Zbog nekog iracionalnog razloga, mislila sam da mi se nista loše ne bi moglo dogoditi kad bih mogla samo da čitam i pišem, i pričam o knjigama. Pitala sam se koliko bi mi godina trebalo da pređem ulicu, ali sam osećala da je prelaženje već počelo. Planirala sam neobičan potez. Većina ljudi koje sam poznavala, činilo mi se, hteli su na ovu stranu, prema svetioniku medija, i

izražavali bi iznenađenje kad bih pomenula svoje planove o prelasku u nastavu. U Britaniji nastava na bilo kom nivou – uključujući i univerzitetski – relativno je slabo plaćen posao. U Londonu, gde plate predavača jedva pokrivaju kiriju, nastavnički posao posmatra se kao neka vrsta monaštva. Za mene je predstavljao povlačenje u sigurnost. Iako sam mnogo volela radio, jugoslovenski ratovi konačno su me naveli da omrznem vesti. Više nisam htela da znam šta se događa tamo odakle potičem. Deset godina ranije kupila bih novine samo zato da bih pročitala kratak agencijski izveštaj iz Beograda. Sada kad su tome bile posvećene čitave strane, brzo sam okretala listove tražeći rubrike o Dvoru i visokom društvu, o baštovanstvu, automobilima – o bilo čemu. Ako članak nije sadržao reči Balkan ili rat ili mrtvi, bio je u redu.

*

Postala sam Engleskinja na svaki mogući način, ali su pukotine kroz koje me je bol zahvatao i dalje bile srpske, ma šta se pod tim

podrazumevalo. To ne znači da sam svojim sunarodnicima oprostila ijednu od užasnih stvari koje su počinili u ratovima na Balkanu, ili da sam sebi oprostila za sve što sam mogla učiniti da pomognem ali nisam, već jednostavno da ono ja koje sam stvorila, onaj pomodni, putujući, globalni, postmoderni subjekt moje male životne priče, ipak ima naprslinu u svom oklopu. U poređenju s tim, istina, prava priča, i sve druge novinarske fikcije i pretenzije činile su se nebitnim. U Bi-Bi-Si sam ušla da bih svoj maternji jezik održala u životu, a sada sam znala više reči za smrt nego što ih Eskim zna za sneg. Morala sam da priznam, premda to nije bila vest, da zapravo nisam stvorena da budem lovac na vesti. Uzimala sam stvari k srcu. Stalno sam ih razmatrala s obe strane, sve dok više ništa nije izgledalo jasno. Priznajući vlastitu slabost, dopuštala sam osećanje moralne superiornosti svakom ko se osećao sposobnim da me suoči s bilo kakvom odlučnom tvrdnjom. Meni se ništa nije činilo izvesnim, osim možda znanje

da će vojska, ukoliko se formira, uvek pre ili kasnije otići u rat. Spremala sam se još jednom da razočaram majku. Stalno sam bežala u Britansku biblioteku da radim na knjizi o balkanskoj prošlosti s mnogo više entuzijazma nego što sam ikada nalazila za balkansku sadašnjost. Šta god da je sada trebalo da naučim, izvesno je bilo tamo. Nekoliko meseci pre mog devetnaestog rođendana, pozvana sam da pročitam pesmu na Studiju B, tada najpopularnijoj beogradskoj radio stanici. Poetske večeri mi nisu bile strane, ali nisam bila spremna za magiju radija. Kad je čula kako muzika polako utihnjuje, ostavljajući prostora njenom glasu, stidljiva egzibicionistkinja u meni – stvorenje protivrečnosti – znala je da je našla dom, mesto gde će istovremeno biti nevidljiva i praviti se važna. Tokom moje poslednje školske godine i u leto uoči polaska na fakultet, ostala sam da vodim program namenjen gimnazijalcima, zvan *Prekobrojni čas*. Studio B se jedva mogao čuti izvan granice obeležene kružnim putem oko Beograda, ali to je ionako

jos uvek bio čitav moj svet. Kovoditelj, učenik medicinske škole zvani Ljuba, bio je visok, vižljast mladić čiji je glas bio jasan kao kristal. On i ja smo čitali vesti iz beogradskih škola, intervjuisali mlade sportiste i matematičare pobednike na takmičenjima i, u međuvremenu, puštali moderne pesmice. Pripadala sam najpopularnijem društvu, redovno su me u izlazak pozivali najzgodniji mladići u gradu, a bilo mi je tek osamnaest godina. Čak su i moji roditelji pomerili policijski čas s jedanaest na pola dvanaest, pošto sam objasnila da mi treba dodatnih pola sata da pogledam najnovije pozorišne predstave i ipak stignem kući gradskim prevozom: šta je više jedna devojka mogla da traži? Nisam znala gde je vrh sveta, ali nije mogao biti daleko. Za našeg urednika, nekada zvezdu radija, *Prekobrojni čas* je možda bio ćorsokak u karijeri. Za Ljubu i mene, bio je raj na zemlji, svet direktno iz komunističke Utopije, u kojoj radite čisto zato što volite rad – „Od svakoga prema njegovim sposobnostima, svakome prema njegovim potrebama“ –

jedino što nama nisu plaćali ni dinara. Prekobrojni čas je umnogome bio tipična tvorevina socijalističkih medija. Glavna mu je svrha bila da obuču nove generacije radio voditelja. Nikada nisam znala da li govorim za slušateljstvo od dvoje ili od dva miliona: nije bilo pritisaka te vrste. Program je postojao jednostavno zato što je neko nekad pomislio da bi to bila dobra ideja. Zbilja sam bila razmaženo dete komunizma utoliko sto sam odgojena da nikad ne brinem otkuda dolazi novac. Novac je jednostavno bio tu kad vam je bio potreban. Onda bi ga ponestalo.

Moji majka i otac nadali su se da će moja karijera na Studiju B voditi svakojakim stvarima, iako na kraju nije dovela do bog zna čega, osim kratkotrajne radijske slave unutar beogradskog kružnog puta. U stvari, moji su roditelji oduvek najviše brinuli gde tačno nešto vodi. Njihovo različito porodično poreklo bilo je slično po siromaštvu, i po ograničenjima koja je socijalizam postavljao njihovoj ranoj slobodi izbora. Kako su to oni videli, svaka ak-

cija koju bih preduzela bila je nerazdvojna od potencijalnih, dalekih posledica. Svaki momak s kojim sam jednom izašla na ples analiziran je kao kandidat za muža, a svaki posao od dva dana kao životna karijera. Moji trenutni hirovi i moja žeđ za novim iskustvima – način na koji sam napuštala muškarce i mesta i projekte, očekujući da me već iza ugla čeka sledeći; način na koji sam govorila da treba da „probam sve“; čak i način na koji sam otvoreno izražavala svoje mišljenje – sve je to bilo strano njihovom instinktu da se drže onoga što već imaju. „Ne beži od prvog“, ponavljala je majka, a ja sam to ipak stalno radila, naročito kad za to nije bilo dobrog razloga. Dok su mladalačka iskustva gladi i oskudice učinila da moji roditelji čeznu za stabilnošću i trajnošću, rani dani mog života mirno i predvidljivo su zveckali jedan o drugi, kao perle na brojanici. Uvek ste mogli da vidite sledeću perlicu u nizu, svetlu i sjajnu i skoro istovetnu s onom koju ste upravo držali među prstima. Kad sam okusila rat, bolest i nesreću, i ja sam svoje molitve izme-

nila od „daj“ u „molim te, ne oduzimaj“. Ima stvari, previše stvari, otkrila sam, koje zapravo ne bih želela da probam, niti jednom.

„Pošto mi je snaha novinarka“, kaže moj svekar, „da li bi joj bilo teško da baci pogled na moju kolumnu u *Piferu*?“ Sada pričamo kao kolege – novinar Srpske službe Bi-Bi-Sija i dopisnik *Pifera*, glasila Pendžapskih graničarskih snaga, za koji je moj svekar pisao redovnu rubriku. Ima više od pola veka kako je napustio Indiju sa britanskim legijama koje su se povlačile. Tada je još bio u ranim dvadesetim. Nakon podele, kad je njegov deo Indije postao Pakistan, usledile su godine školovanja na Kembridžu, godine aktivne službe na Malajskom poluostrvu i u Singapuru, godine upravljanja farmom u Sariju i godine penzije u drevnoj kući u Saseksu, okruženoj voćnjacima punim jabuka, ali su se te godine nekako manje računale. Britanci su možda napustili azijski potkontinent, ali su srce i duša mog svekra ostali na stenovitoj granici s Avganistanom, gde je služio za vreme poslednjih godina

Radža. Taj stranac iz siromašne zemlje koja je i sama bila neka vrsta kolonije tokom najvećeg dela svoje istorije, ne mogu da shvatim privlačnost Indije, još manje nostalgičnu čežnju za njom, kakvu sam prvi put susrela kad sam upoznala svog svekra. Nekoliko generacija muškaraca u porodici mog muža napuštali su lepe kuće na brežuljcima južne Engleske koji se valjaju prema obali kao svetlucavi talasi, radi života u sivomaslinastim šatorima na suncem ispečenim platoima u Aziji i Africi. U redu, bilo je tu veličanstvenih vojnih titula, i položaja guvernera egzotičnih mesta, i veoma mnogo medalja ili, jednom rečju – jednom od omiljenih reči mog svekra na urdu jeziku – *izita* (časti), ali izgleda da im je taj život doneo malo novca i još manje ljubavi, a to su bili jedini razlozi, što se mene ticalo, zbog kojih bi iko želeo da živi u inostranstvu. Bila sam i komunista i torijevka, a završila sam kao tipični univerzitetski predavač: nepoverljiva prema političkim strankama i levo orijentisani liberal. Glasam za stranku Zelenih da priti-

snem one na vlasti, ma odakle bili, ali ako bi se Zeleni ikad približili pravoj vlasti, verovatno bih glasala za nekog drugog. Bez obzira na promene u perspektivi, svekrova priča o Indiji za mene nikad nije imala mnogo smisla. To je možda otuda što sam ja, na neki način koji mi i dalje izmiče, ostala tuđinac, iako sada razumem kako ljubav prema Engleskoj, njenom mlečnom zelenilu dojenom mesecima melanholične kiše, može da cveta na udaljenosti od nekoliko hiljada kilometara.

*

Prelazim pogledom preko ogromne biblioteke iza svekrovog radnog stola: primerci imenika Nove Kalkute, vojnih spiskova i skoro svake ikad objavljene knjige o Indiji. Zidovi su ukrašeni crtežima ekspedicija u mesta za koja nisam znala da postoje i ratova za koje nikad nisam ni čula — bitke kod Gudžerata, juriša na Multan, bitke kod Sobraona. Soba je veza s ranijom Britanijom, čiji damari jedva udaraju; ali zemlja kojoj pripadam i dalje voli svoje vojnike i parade, sjajnu dugmad i olovne

igračke, više nego bilo koja druga zemlja u Evropi, osim možda Srbije i Rusije. Redigujem njegov članak, spisak ažuriranih vesti od starih indijskih kolonijalnih oficira i oficirskih udovica: bolesti, preseljenja u staračke domove u mestima poput Čeltnama i Čičestera, i smrti, nekoliko smrtnih slučajeva u svakom stupcu. Po svemu tome shvatam da je otac moga muža sada, po mnogo čemu, isto onoliko izgnanik u Britaniji koliko i mi. Razumemo se tako dobro ne zato što sam ja novinarka, a novinari obožavaju vojnike, i ne zato što nas vezuje isto ime i ljubav prema njegovom sinu, već zato što oboje pripadamo ovde i negde drugo, mestima i vremenima i zemljama koji više ne postoje. Povezani smo čeznjom za zavičajem koja više nema smisla.

Vesna Goldsvorti je rođena 1961. u Beogradu. Studije jugoslovenske i opšte književnosti završila je u Beogradu, a magistrirala je i doktorirala englesku književnost na Londonskom univerzitetu. Od 2000. godine predaje englesku književnost 19. i 20. veka na univerzitetu u Kingstonu (London). Autor je knjiga *Izmišljanje Ruritanije* (1998), *Černobiljske jagode* (2005), zbirke pesama *Solunski anđeo* (2012) i niza književnih studija.

GOST U KNJIZI

Oto Horvat

Glasovi (Canti)

II

Prolećne noći su zamirisale nenadano na
hladnu vodu
i vetar je donosio glasan zvuk žubora potoka
iz šume
i sa istoka i severa i zapada i juga
i noći su još zamirisale na rosu koja odnosi
senke i donosi seme
dok si posmatrala kako te gledam i zamirisale
su još
muljem sećanja na jedan grad na nekom od

Dunava
i nisam znao šta da ti kažem zbunjen nenada-
nim uspomename
i nisam znao da li sam ti već spominjao sva ta
mesta što blede
i ležao sam na drvenoj klupi iznenada sâm kao
nekada
i rojevi visokih zvezda slično zavesi padali su
na svetiljku

III

Penjao sam se uz strmo brdo kroz maslinjak
i trava se sijala nakon kiše
i sivo lišće maslina se sijalo od kiše i moje srce
i vetar me je najavljavao dalekim psima
iza visokih ograda žutih vila
i nisam imao ništa
nikome
nikada

IX

un travestimento etc.

Bila je to moja greška.
Nije trebalo da predložim da odemo na ručak
u restoran te subote

trebalo je da nastavimo sa životom
dosadnih supružnika koji to još nismo postali
ti da se baviš tvojim *native people*
ja mojim prevodima Sangvinetija

radovati se i radovati mi se

bila je greška otići na ručak te subote i naru-
čiti

*primo piatto e poi secondo e dolce e vino e
mezzo litro d'acqua non gassata e caffè*
i osećati se ponovo kao vrelo zaljubljen par

jer posle dok sam plaćao
ugledao sam se u ogledalu iznad šanka

i primetio moju sedu kosu i bradu
i tebe sa moje leve strane
kako sediš ne više kao šumska nimfa

i pretrnuo užasnut

da nas dvoje dakle ipak
uprkos svemu uprkos nama

sve smo bliži

prahu i pepelu

Oto Horvat (1967) rođen je u Novom Sadu. Studirao je u Novom Sadu, Erlangenu i Berlinu. Piše i prevodi poeziju s mađarskog, nemačkog i italijanskog jezika. Živi i radi u Firenci. Objavio je knjige pesama *Gde nestaje šuma* (1987), *Zgrušavanje* (1990), *Gorki listovi* (1990), *Fotografije* (1996), *Kanada. Gedichte* (1999), *Dozvola za boravak* (2002), *Putovati u Olmo* (2008), *Izabrane i nove pesme* (2009), kao i knjige prevoda Janoša Pilinskog *Krater, Izabrane pesme* (1992) i Hansa Magnusa Encensbergera *Poslednji pozdrav astronauta* (2010).

Edicija **MALA KUTIJA**, peto kolo, knjiga 5
Vesna Goldsvorti
U SUTERENU BUS HAUSA
Gost u knjizi: **Oto Horvat**

Izdavač: Grupa 484/www.grupa484.org.rs
Za izdavača: Vladimir Petronijević
Uredila: Ružica Marjanović
Autor teksta na poledini: Aleksa Petković
Lektura i korektura: Slavica Miletić
Grafički oblikuje: mkart
Štampa: Standard 2
Beograd, 2014.

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije u okviru projekta FOCUS – za kulturu u Srbiji koji sprovode Dah Teatar i Grupa 484. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

